

Czersk

Cmentarzysko z przełomu er na wiślanym brzegu

Czersk

Wiśła, do czasu uregulowania koryta, często zmieniała swój bieg, płynąc szeroko rozlanym nurtem z licznymi wyspami, łachami i kępami. Wydawać by się mogło, że śladów historii można szukać tylko w miejscach wysoko położonych – takich, jak cypel skarpy z zamkiem w Czersku – a nie na terenie zalewanym przez rzekę. Tymczasem właśnie w miejscu, które dwa tysiące lat temu musiało być wyspą wiślaną, odkryto pozostałości cmentarzyska ludności tzw. kultury przeworskiej, datowanego na czas od II wieku przed Chr. do III w. po Chr.

Badania wykopaliskowe na tym stanowisku prowadzone są od 2008 roku przez pracowników Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Przyniosły one znakomite rezultaty. Około 3 tysięcy lat temu, u schyłku epoki brązu, na tym samym terenie znajdowała się osada ludności tzw. kultury łużyckiej, po której pozostały jamy zasobowe, służące do przechowywania produktów i nieliczne paleniska, zawierające jedynie fragmenty charakterystycznych naczyń glinianych. Kilka wieków później, w okresie wpływów rzymskich na tym samym miej-

scu powstało cmentarzysko użytkowane przez ludność tzw. kultury przeworskiej.

W ciągu sześciu sezonów wykopaliskowych przebadano znaczną część nekropoli odkrywając około 200 grobów ciałopalnych. Miały one formę niewielkich jam, w których składano spalone szczątki zmarłych umieszczone w specjalnych glinianych naczyniach – popielnicach, lub wsypywane wprost do jamy. Zgodnie z panującym w tym czasie obrządkiem pogrzebowym zmarli byli paleni razem z różnymi przedmiotami niezbędnymi, jak wierzone, w zaświatach. Miały one również świadczyć o pozycji społecznej i bogactwie pochowanej osoby. Niestety większość tych darów grobowych została zniszczona w ogniu stosu pogrzebowego, przetrwały wytwory z żelaza i brązu, a także z kamienia. Niekiedy znajdujemy tylko metalowe okucia przedmiotów drewnianych takich jak tarcze w grobach mężczyzn czy szkatułki w grobach kobiet.

Do częstych znalezisk należą elementy ubioru i ozdoby, które zmarły miał na sobie takie jak sprzączki czy okucia pasa i ozdobne zapinki do spinania szat. W grobach składano broń, narzędzia, a także

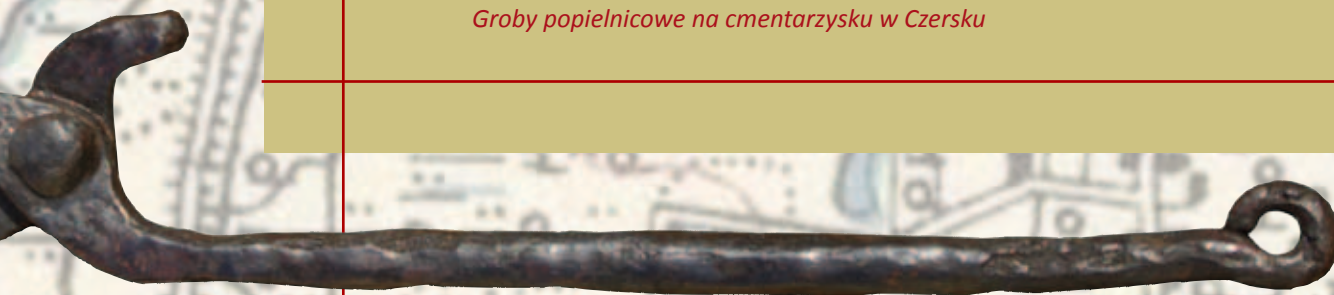

Prace wykopaliskowe na cmentarzysku w Czersku

Groby popielnicowe na cmentarzysku w Czersku

Żelazne kleszcze kowalskie z grobu 66 w Czersku. Początek II wieku po Chr.

Czersk

przedmioty codziennego użytku takie jak brzytwy, grzebienie czy zestawy do krzesania ognia (żelazne krzesiwo i kamienny krzesak). Zupełnie wyjątkowo udaje się odkryć przedmioty wykonane z poroża lub kości, czyli np. kościana gałka rękojeści miecza lub kostki do gry, które mogły służyć również do wróżenia. Natomiast w prawie każdym grobie znajdujemy naczynia gliniane, najczęściej zachowane we fragmentach. Prawdopodobnie zawierały one żywność ofiarowaną zmarłym – o czym świadczą pozostałości kości zwierząt i ptaków.

Z grobów kobiecych pochodzą ozdoby, głównie zapinki, brązowe i żelazne, paciorki szklane, niestety w większości stopione w ogniu stosu, a także rozmaite przybory jak igły, noże i przęśliki (pozostałości wrzecion). Tylko nieliczne osoby nosiły brązowe bransolety i naszyjniki. W grobach niektórych kobiet, zapewne zamożniejszych lub o szczególnej pozycji społecznej, znajdowano okucia i elementy zamka, będące pozostałością drewnianych, zamykanych skrzyneczek.

Znaczna część spośród odkrytych obiektów to groby wojowników wypo-

sażone w żelazne miecze, groty włóczni i oszczepów (do rzucania), a także tarcze, z których zachowały się metalowe okucia tzw. umba, często zaopatrzone w wystający kolec, oraz imacze okuwające drewniany uchwyt. Zazwyczaj są one żelazne, do wyjątków należą egzemplarze wykonane z brązu, a nawet zdobione srebrem. Znaleźiska ostróg świadczą, że używano koni do jazdy wierzchem. Zgodnie z panującym obrządkiem pogrzebowym broń była rytualnie niszczona przed włożeniem do grobu. Wszystkie miecze i groty są zgięte, niekiedy kilkakrotnie. Zapewne chodziło o rytualne „uśmiercenie” broni, żeby mogła razem z właścicielem trafić w zaświaty.

Wśród darów grobowych częste są też różnego rodzaju noże (w tym poprzeczne do obróbki skór), szydła, igły, osełki i gładziki, które pozwalają nam odtworzyć rozmaite zajęcia życia codziennego. Ciekawym odkryciem jest grób kowala z kompletnym zestawem narzędzi (kleszcze, dłuto i pilnik).

O dalekosiężnych kontaktach ówczesnych mieszkańców świadczą liczne przedmioty pochodzące z terenu cesar-

*Prace dokumentacyjne
na cmentarzysku
w Czersku*

*Żelazne krzesiwo i kamienny krzesak
z cmentarzyska w Czersku.
Początek II wieku po Chr.*

Czersk

stwa rzymskiego, a więc szklane paciorki, brązowe zapinki szczególniego typu oraz miecze, które wprowadzono na terenie cesarstwa objęte były zakazem sprzedaży barbarzyńcom, ale jakąś, może nielegalną drogą tu się dostały. Liczne kontakty utrzymywano też z innymi ludami zamieszkującymi obszar ówczesnego europejskiego Barbaricum, czyli ziem poza granicami cesarstwa. Niektóre elementy uzbrojenia: np. paradna tarcza z bogatym zdobieniem, nawiązują do znalezisk z terenu Skandynawii i dzisiejszych Niemiec. Unikatowym odkryciem jest, zachowane fragmentarycznie, brązowe lustro wykonane w warsztacie celtyckim, co świadczy o kontaktach z Celtami zamieszkującymi w II, I w. przed Chr. południe Polski.

Nie wiemy jeszcze gdzie mieszkali ludzie, którzy chowali swoich zmarłych

na tym cmentarzysku. Osada musiała się znajdować niezbyt daleko. Położenie przy samej Wiśle mogło wiązać się z kontrolowaniem przeprawy przez rzekę. Nie można wykluczyć, że przechodziła wtedy jakaś odnoga słynnego szlaku bursztynowego. Rzeka Wisła, zapisana jako Vistula, znana była Rzymianom.

Cmentarzysko kultury przeworskiej odkryte w Czersku ma niezwykle znaczenie dla badań nad tym okresem pradziejów ziem polskich. Położone jest w miejscu, skąd nie znano dotychczas innych znalezisk z tego czasu, wypełnia więc „białą plamę” na mapie osadnictwa kultury przeworskiej. Potwierdza znaczenie okolicy Czerska nie tylko w średniowieczu, lecz również w pradziejach. Dlatego Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Oddział w Czersku, od początku badań wspiera nasze działania.

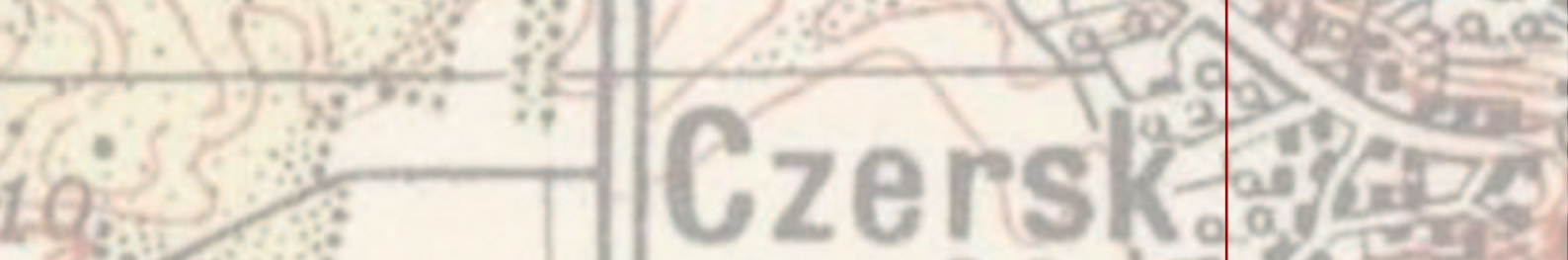

Grób ciałopalny z popielnicą przykrytą dużym naczyniem. Początek II wieku po Chr.

Prace wykopaliskowe na cmentarzysku w Czersku

Noże żelazne z cmentarzyska w Czersku. Początek I wieku po Chr.

Antropolog Ł. M. Stanaszek przy pracy

Dokumentacja rysunkowa obiektu

*Grób ciałopalny z cmentarzyska w Czersku.
I wiek przed Chr.*

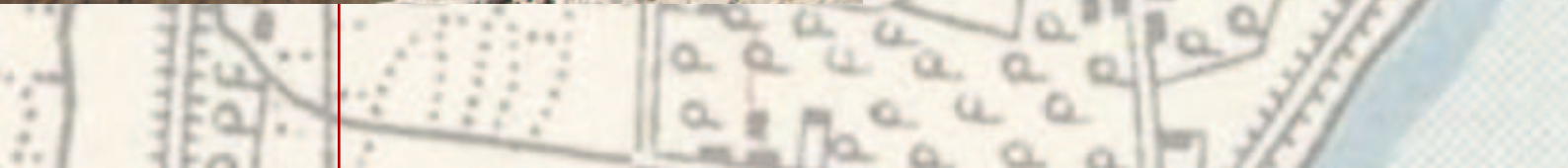
Czyszczenie wykopanych przedmiotów zabytkowych

Zapinki brązowe z cmentarzyska w Czersku. I wiek po Chr.

Eksploracja grobu na cmentarzysku w Czersku

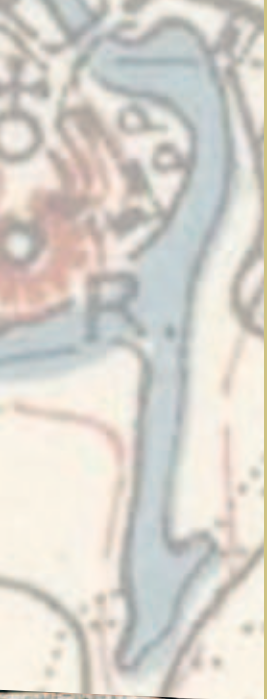

Czersk.

Wśród licznych naczyń ceramicznych znalezionych na cmentarzysku w Czersku zwracają uwagę niewielkie bardzo efektowne kubeczki o kształcie cylindrycznym lub prawie kulistym, zdobione gęsto nalepianymi pionowymi listwami. Wykonane zostały bardzo starannie – ich powierzchnia jest gładka, czarna i lśniąca. Niektóre z tych kubeczków zaopatrzone są w bardzo małe uszka pełniące wyłącznie funkcję dekoracyjną.

Datowane są na I wiek przed Chr. Nazwane zostały kubkami typu Czersk, ponieważ na tym stanowisku znaleziono ich najwięcej – 7 sztuk – i zapewne tutaj je produkowano. Po jednym takim naczynku odkryto na cmentarzyskach kultury przeworskiej w Garwolinie i Oblinie koło Maciejowic. Zapewne trafiły tam z Czerska.

Gliniany kubek typu Czernik

Czersk

Jednym z najciekawszych znalezisk z badań w 2013 roku jest brązowa fibula – zapinka do spinania szat – zdobiona trójkątnymi polami wypełnionymi różnokolorową pastą szklaną (emalią). Zapinki takie wytwarzano w warsztatach cesarstwa rzymskiego – umiejętność wytwarzania szkła nie była znana na obszarach barbarzyńskich. Fibule tego typu, dato-

wane na II w. po Chr., należą do znalezisk bardzo rzadkich i cennych. Znane są zaledwie kilku odkryć z ziem polskich. Niewykluczone, że zapinka przybyła słynnym bursztynowym szlakiem i może być kolejnym dowodem licznych kontaktów miejscowej ludności z cesarstwem rzymskim.

Tekst

Projekt, skład i łamanie

Grafika

Zdjęcia

Rysunki

❖ Katarzyna Czarnecka

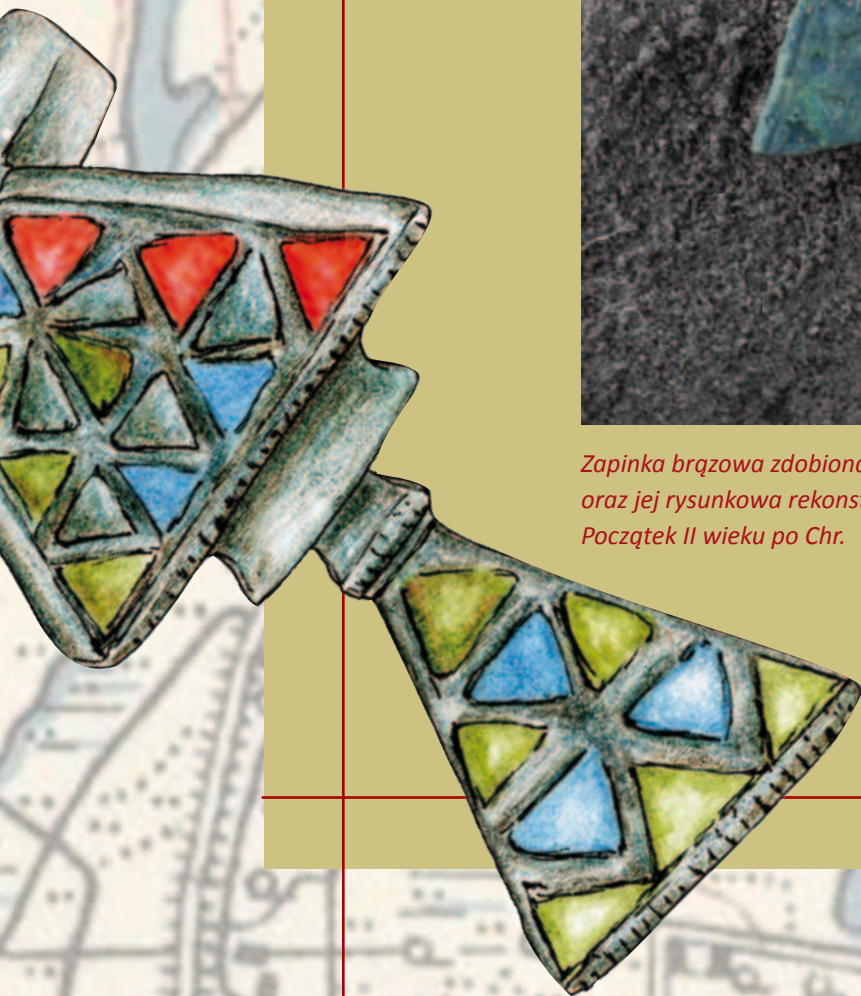
❖ Radosław Prochowicz

❖ Katarzyna Watemborska-Rakowska ❖ Tomasz Rakowski

❖ Agata Wiśniewska ❖ Łukasz Swaczyna

❖ Grażyna Nowakowska

*Zapinka brązowa zdobiona kolorową pastą szklaną (emalią) w chwili odkrycia oraz jej rysunkowa rekonstrukcja.
Początek II wieku po Chr.*

Czersk.

Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Oddział w Czersku od początku wspiera badania wykopaliskowe na prezentowanym cmentarzysku kultury przeworskiej i ma nadzieję, że tak szczytny cel, jakim jest odkrywanie naszych dziejów, przyciągnie nie tylko hojnych sponsorów, ale także darczyńców mogących przekazać 1% od podatku na ich konto.

Konto nr 73 8003 0003 2001 0006 2877 0001

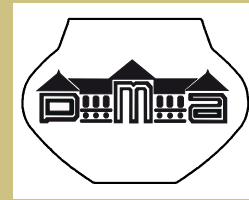
Nr KRS 0000050512

PUBLIKACJA WYDANA PRZEZ

WE WSPÓŁPRACY

TONZ Oddział w Czersku
(ze środków 1% podatku dla OPP)

Państwowe Muzeum Archeologiczne
w Warszawie

PRZY POMOCY FINANSOWEJ

Gmina Góra Kalwaria

Powiat Piaseczyński

Firma Mondi Solec

Mazovia Bank Spółdzielczy
w Górze Kalwarii

Gminna Spółdzielnia
Samopomoc Chłopska
w Górze Kalwarii

A.R. Skład w Górze Kalwarii

❖ Michał Paczesny

❖ Teresa i Mirosław Gorbaczukowie

